

Andrzej Zielony

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Instytut Prawa Cywilnego

Autoreferat rozprawy doktorskiej pt.

PODSTAWY UCHYLENIA WYROKU SĄDU
ARBITRAŻOWEGO
(studium prawnoporównawcze)

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Tadeusza Erecińskiego

Recenzenci: Prof. UAM dr hab. Paweł Grzegorczyk
Prof. UW dr hab. Andrzej Wach

Warszawa 2018

Spis treści

1. Temat rozprawy i uzasadnienie jego wyboru.....	3
2. Ujęcie tematu, cel badawczy i metody jego realizacji.....	6
3. Struktura pracy	12
4. Wybrane wnioski pracy.....	13

1. Temat rozprawy i uzasadnienie jego wyboru

Za wyborem przedmiotu rozprawy doktorskiej, którym jest zagadnienie podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego w ujęciu prawnoporównawczym przemawia kilka istotnych względów:

Po pierwsze, wybór tematu dotyczącego arbitrażu (sądownictwa polubownego)¹ uzasadniony jest faktem, że instytucja ta stanowi atrakcyjny, alternatywny wobec państwowego wymiaru sprawiedliwości, sposób rozstrzygania sporów. Widoczne jest to zwłaszcza w przypadku sporów wynikających z międzynarodowych stosunków handlowych, gdzie sądownictwo polubowne praktycznie całkowicie wyparło sądy państwowe.

Podkreślenia wymaga, że przy właściwej popularyzacji arbitrażu i zmianach w świadomości społecznej, sądownictwo polubowne mogłoby także odgrywać znaczącą rolę w rozstrzyganiu sporów krajowych i tym samym potencjalnie odciążyć sądy państwowe w Polsce. Kwestia ta jest o tyle istotna, że z roku na rok obserwuje się wzrost liczby spraw wpływających do sądów powszechnych, co przy niewystarczającej efektywności sądownictwa państwowego prowadzi do przewlekłości postępowań.

Po drugie, wybór w ramach szerokiej problematyki sądownictwa polubownego kwestii podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego wynika z kluczowego znaczenia kontroli sprawowanej przez sądy państwowe nad orzeczeniem arbitrażowym dla prawidłowego funkcjonowania tej instytucji.

Sądownictwo polubowne może mieć znaczenie jedynie, gdy strony będą miały do niego zaufanie. Oznacza to, że arbitraż musi być postrzegany jako instytucja, która powierzony jej spór prawny rozpoznaje z należytą starannością, według reguł

¹ W języku polskim, znany w wielu językach obcych, termin „arbitraż” (np. ang. „*arbitration*”, fr. „*arbitrage*”) używany jest zamiennie z tradycyjnym terminem „sądownictwo polubowne” [Zob. np. tytuł Części Piątej k.p.c. – Sąd polubowny (arbitrażowy)]. Na podobnych zasadach funkcjonują terminy: „sąd arbitrażowy,” którego odpowiednikiem jest „sąd polubowny,” „wyrok sądu arbitrażowego”/ „wyrok arbitrażowy,” którego odpowiednikiem jest „wyrok sądu polubownego” oraz „umowa arbitrażowa,” dla której tradycyjnie używa się określenia „zapis na sąd polubowny.” W pracy terminy te używane są zamiennie.

zaakceptowanych przez obie strony i kończy go racjonalnym rozstrzygnięciem. To zaufanie zostałoby zagrożone, gdyby w obrocie funkcjonowały arbitralne wyroki niepoważnych sądów polubownych, które wywoływałyby wiążące prawnie i niepodważalne skutki. Zapobiec temu można właśnie przez poddanie sądów polubownych pewnej państwowej kontroli.

Dla dokonania kontroli wyroków arbitrażowych, strony sięgają najczęściej po przewidziany w danym systemie prawnym środek (środki) zaskarżenia i za jego pomocą starają się doprowadzić do uchylenia (względnie zmiany) wyroku sądu arbitrażowego; rzadziej natomiast ograniczają się jedynie do niedopuszczenia do nadania orzeczeniu arbitrów *exequatur*.

Najistotniejszym elementem każdego środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego są podstawy zaskarżenia (podstawy uchylenia), które wyznaczając maksymalny zakres kontroli sprawowanej nad wyrokiem arbitrażowym przez sąd państwowy odgrywają decydującą rolę nie tylko przy ocenie danego środka zaskarżenia, ale wpływają także na postrzeganie całego arbitrażu i na ewentualny wybór tej instytucji, jako metody rozstrzygania dzielącego strony sporu.

Nie powinno budzić żadnych wątpliwości, że racjonalnie postępująca strona zanim zdecyduje się na arbitraż, lub precyzyjniej rzecz ujmując zanim wybierze arbitraż funkcjonujący w danym systemie prawnym, zbada uprzednio, w jaki sposób państwo siedziby arbitrażu ingeruje w postępowanie arbitrażowe, a zwłaszcza w jakim zakresie kontroluje wyrok arbitrów wydany na swoim terytorium.

W ten jedynie sposób strona będzie mogła ocenić, czy jej prawo do uzyskania ochrony prawnej w rzetelnym postępowaniu będzie respektowane, a ewentualne rozstrzygnięcie arbitrów wydane z naruszeniem zasady sprawiedliwości proceduralnej będzie mogło zostać uchylone. Z drugiej strony trzeba jednak pamiętać, że skoro podstawowym celem arbitrażu jest wyłączenie sądu państwowego od merytorycznego rozpoznania sporu, to istotne jest także, aby istniejące przepisy nie dawały sądowi państwa siedziby arbitrażu prawa do dokonywania tego rodzaju kontroli lub do uchylania wyroku arbitrów z błahej przyczyny. Ma to o tyle znaczenie, że uchylenie wyroku sądu polubownego w państwie siedziby arbitrażu będzie rodziło konsekwencje nie tylko na jego terytorium, ale może także wywoływać skutki prawne za granicą.

Po trzecie, poświęcenie dysertacji podstawom uchylenia wyroku sądu arbitrażowego uzasadnione jest faktem, że chociaż zagadnienie zakresu kontroli sprawowanej nad wyrokiem arbitrażowym jest niezwykle doniosłe i wzbudza coraz większe zainteresowanie, to do tej pory w literaturze polskiej nie ukazało się żadne kompleksowe opracowanie dotyczące tej problematyki.² Warto zauważyć, że dotychczasowe publikacje mają z reguły charakter przyczynkowy i odnoszą się raczej do samej skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, jako takiej, a problematykę podstaw uchylenia traktują zwykle marginalnie. Podobnie trzeba ocenić stan orzecznictwa sądów polskich, w którym brak pogłębionej analizy przyczyn, których wystąpienie może doprowadzić do wzruszenia orzeczenia arbitrów.

Po czwarte, za zajęciem się tym zagadnieniem w aspekcie prawnoporównawczym przemawia okoliczność, że polskie publikacje dotyczące kontroli wyroku sądu polubownego koncentrują się w większości na prawie polskim, a rozważania dotyczące innych systemów prawnych nie tylko mają marginalny charakter, ale zasadniczo nie obejmują rozważań dotyczących innych - poza skargą o uchylenie, środków zaskarżenia przysługujących od wyroku arbitrażowego. Warto także podkreślić, że w polskiej judykaturze nie ma tradycji odwoływania się w uzasadnieniach orzeczeń do rozważań prawnoporównawczych i ograniczają się one jedynie do analizy rozwiązań przyjętych w prawie polskim. Tym bardziej wskazane było podjęcie badań nad podstawami uchylenia wyroku sądu arbitrażowego funkcjonującymi w obcych systemach prawnych.

²Kilka lat temu ukazała się co prawda monografia poświęcona skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego, ale problematyka podstaw skargi nie została w niej ujęta w sposób wyczerpujący. Zob. W. Głodowski, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, Warszawa-Poznań 2014 (338 stron). Z ważniejszych opracowań dotyczących skargi o uchylenie, które ukazały się niedawno należy wspomnieć również fragment autorstwa H. Pietrzkowskiego (Dział V. Rozdział 7. *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, s. 741-759) zamieszczony w: *System Prawa Procesowego Cywilnego* (Red. Naczelny Tadeusz Ereciński), Tom III, cz. 1, *Środki Zaskarżenia* (redakcja naukowa Jacek Gudowski), Warszawa 2013.

2. Ujęcie tematu, cel badawczy i metody jego realizacji

Rozważając możliwe ujęcia tematu i wybór odpowiednich metod badawczych należało mieć na względzie przynajmniej trzy kwestie.

Po pierwsze, praca musiała uwzględniać, że w niektórych systemach prawnych funkcjonuje więcej niż jeden środek zaskarżenia przysługujący od wyroku sądu arbitrażowego, a zatem dopiero podstawy zaskarżenia (uchylenia) tych wszystkich środków oceniane razem wyznaczają zakres kontroli sprawowanej w danym państwie nad orzeczeniem arbitrów.

Po drugie, istnienie dużych dysproporcji w poziomie badań prowadzonych nad arbitrażem w Polsce, w stosunku do dorobku doktryny i judykatury wiodących, obcych systemów prawnych (zwłaszcza francuskiego, szwajcarskiego, niemieckiego i austriackiego)³ oraz brak w literaturze polskiej kompleksowego opracowania przedstawiającego podstawy uchylenia wyroku arbitrażowego za granicą, przemawiał za stworzeniem pracy bazującej na analizie obcych regulacji prawnych.

Po trzecie wreszcie, mimo że w arbitrażu dochodzi do rozpoznawania sporów z zakresu prawa cywilnego, a zadanie sędziego polubownego jest wysoce zbliżone do roli sędziego państwowego, trzeba pamiętać, że sądownictwo polubowne, jako instytucja prawa procesowego, chociaż w wielu systemach prawnych (np. we Francji, Niemczech, Austrii) uregulowana została w ustawie procesowej nie stanowi jednak części państwowego wymiaru sprawiedliwości i różni się istotnie od sądów państwowych. Specyfika ta w oczywisty sposób dotyczyć musi również podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego, które nie mogą stanowić prostego powtórzenia podstaw charakterystycznych dla środków zaskarżenia przewidzianych od wyroków sądów państwowych, ale przeciwnie muszą przynajmniej uwzględniać okoliczność, że źródło władzy arbitrów znajduje się w umowie stron, a postępowanie jest w dużej mierze kształtowane ich wolą.

Te okoliczności sprawiają, że przyjęcie metody polegającej na przedstawieniu podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego na tle zbliżonych instytucji funkcjonujących w postępowaniu sądowym w obcych systemach prawnych (np.

³W przypadku sądownictwa polubownego zapóźnienie to jest po części usprawiedliwione, gdyż ze względu na ustrój społeczno – gospodarczy wprowadzony w Polsce po II Wojnie Światowej, ta metoda rozstrzygania sporów straciła znaczenie i poza sprawami dotyczącymi obrotu międzynarodowego praktycznie nie funkcjonowała. Spowodowało to z kolei brak zainteresowania piśmiennictwa oraz, co było naturalne, stosunkowo niewielką liczbą orzeczeń dotyczących arbitrażu.

podstaw skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania) miałyby niewielki walor poznawczy i na wstępie należało taki model odrzucić.

Prowadzone badania komparatystyczne, zgromadzona literatura oraz przemyślenia towarzyszące opracowywaniu założeń dysertacji doprowadziły także do odrzucenia modelu opartego na prostym porównaniu instytucji podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego występujących w wybranych obcych systemach prawnych. Różnice w ujęciu podstaw skargi o uchylenie w różnych krajach, odmienne ich funkcjonowanie oraz istnienie w niektórych państwach więcej niż jednego środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego (także co do zasady opartego na właściwych sobie podstawach) spowodowałyby, że tego typu opracowanie byłoby nie dość czytelne.

W pracy przyjęto model oparty na dokonaniu umownego podziału podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego (głównie podstaw zasadniczego środka zaskarżenia przysługującego od takiego wyroku – skargi o uchylenie) na określone grupy oraz wyodrębnienie kluczowych zagadnień z nimi związanych, a następnie problematyka ta została omówiona na przykładzie wybranych obcych systemów prawnych. Badania zostały ograniczone do wiodących europejskich porządków prawnych⁴ (należących zarówno do systemu germańskiego, romańskiego i anglosaskiego), w których sądownictwo polubowne funkcjonuje z powodzeniem od wielu lat, a dorobek doktryny i judykatury jest znaczący. W pracy uwzględniono przede wszystkim prawo: angielskie,⁵ austriackie,⁶ belgijskie,⁷ holenderskie,⁸

⁴Wyjątkowo tylko, ze względu na ich oryginalność, zostaną przedstawione w pracy instytucje funkcjonujące w USA.

⁵W Anglii arbitraż uregulowany jest w Ustawie Arbitrażowej z 1996 r. – Arbitration Act. Ustawa weszła w życie 31 stycznia 1997 r.

⁶W Austrii arbitraż uregulowany jest w kodeksie postępowania cywilnego – Zivilprozessordnung. Regulacja arbitrażowa znajduje się w Rozdziale IV (Vierter Abschnitt – Schiedsverfahren) Części V (§ 577- § 618). Przepisy arbitrażowe zostały istotnie zmienione w 2006 r. (tzw. Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2006, Bundesgesetzblatt Für Die Republik Österreich – BGBl. I Nr. 7/2006). Nowa regulacja weszła w życie 1 lipca 2006 r. Ostatnia nowelizacja została dokonana w 2013 r. (Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2013 – SchiedsRÄG 2013, BGBl. I Nr. 18/2013).

⁷W Belgii arbitraż uregulowany jest w kodeksie postępowania sądowego (fr. Code judiciaire, po flamandzku Gerechtelijk wetboek). Regulacja dotycząca arbitrażu zamieszczona jest w Księdze VI kodeksu (sixième partie - l'arbitrage) – art. 1676-1722. Przepisy arbitrażowe zostały w całości zmienione ustawą z dnia 24 czerwca 2013 r. (*Loi modifiant la sixième partie du code judiciaire relative à l'arbitrage*, opublikowaną w Moniteur Belge z dnia 28 czerwca 2013 r., N. 182), która wzorowana była na prawie modelowym UNCITRAL i zastąpiła (modyfikowaną kilkakrotnie) regulację pochodzącą z 1972 r. Nowe przepisy weszły w życie w dniu 1 września 2013 r.

⁸W Holandii arbitraż uregulowany jest w kodeksie postępowania cywilnego - Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Księga IV, art. 1020-1076). Nowoczesna regulacja arbitrażowa, która weszła w życie 1 grudnia 1986 r. została ostatnio, w dużej części, zmieniona ustawą przegłosowaną w parlamencie dnia 27 maja 2014 r. i oficjalnie przyjętą w dniu 2 czerwca 2014 r. (*Wet van 2 juni 2014 tot wijziging van Boek 3, Boek 6 en*

francuskie,⁹ niemieckie,¹⁰ szwajcarskie¹¹ i szwedzkie,¹² a ponadto Prawo modelowe UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym¹³ oraz Konwencję nowojorską¹⁴ i Konwencję europejską (nazywaną też genewską).¹⁵

Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek en het Vierde Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de modernisering van het Arbitragerecht", ustawa została opublikowana dnia 11 czerwca 2014 r. w Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden - *Stb.* 2014, 200). Na mocy królewskiego dekretu z dnia 30 czerwca 2014 r. (opublikowanego w dniu 9 lipca 2014 r. - *Stb.* 2014, 254) nowe przepisy weszły w życie 1 stycznia 2015 r.

⁹We Francji arbitraż uregulowany jest w niewielkim zakresie w kodeksie cywilnym (Titre XVI „Du compromis” - art. 2059-2061 Code civil, Ostatnia modyfikacja tego fragmentu została wprowadzona ustawą z dnia 15 maja 2001 r. – Loi n° 2001-420), a większość regulacji zamieszczona jest w kodeksie postępowania cywilnego. Współczesny kodeks postępowania cywilnego został wprowadzony dekretem nr 75-1123 z dnia 5 grudnia 1975 r. (przepisy zostały opublikowane w *Journal Officiel de La République Française* z dnia 9 grudnia 1975 r., akt ten wszedł w życie 1 stycznia 1976 r.), który dla odróżnienia nowej regulacji od dawnego kodeksu postępowania cywilnego z 1806 r. („napoleońskiego”), który w części nadal pozostał w mocy, określił ją jako „nowy kodeks postępowania cywilnego” - Le nouveau Code de procédure civile (NCPC). Ostatecznie w 2007 r. (Loi n° 2007-1787 du 20 décembre 2007 relative à la simplification du droit) uchylono pozostałości dawnego kodeksu postępowania cywilnego i nowy kodeks uzyskał oficjalnie nazwę kodeksu postępowania cywilnego - Code de procédure civile (CPC). W doktrynie nadal używany jest niekiedy skrót NCPC. Przepisy arbitrażowe zostały zmodyfikowane dekretem z dnia 14 maja 1980 r. (n° 80-354) i z dnia 12 maja 1981 r. (n° 81-500). Ostatniej modyfikacji przepisów arbitrażowych dokonano dekretem z dnia 13 stycznia 2011 r. (n° 2011-48), opublikowanym w *Journal Officiel de La République Française* z dnia 14 stycznia 2011 r. Nowe przepisy weszły w życie w dniu 1 maja 2011 r.

¹⁰W Niemczech arbitraż uregulowany jest w kodeksie postępowania cywilnego - Zivilprozessordnung. Regulacja arbitrażowa znajduje się w Księdze 10 (Schiedsrichterliches Verfahren, § 1025 – § 1066). Zmiany w przepisach arbitrażowych wprowadzono ustawą z dnia 22 grudnia 1997 r. (Gesetz zur Neuregelung des Schiedsverfahrensrechts – SchiedsVfG, BGBl. I 1997 s. 3224). Nowe przepisy weszły w życie dnia 1 stycznia 1998 r.

¹¹W Szwajcarii oddzielnie uregulowany jest arbitraż krajowy i międzynarodowy. Arbitraż międzynarodowy uregulowany jest w ustawie federalnej z dnia 18 grudnia 1987 r. Prawo prywatne międzynarodowe - Loi fédérale sur le droit international privé (LDIP). Opublikowane w RO 1988 1776. Przepisy weszły w życie dnia 1 stycznia 1989 r. Arbitraż międzynarodowy uregulowany jest w Rozdziale 12 tego aktu. Artykuł 176 ust. 1 LDIP stanowi, że przepisy Rozdziału 12 stosuje się, gdy siedzibą arbitrażu była Szwajcaria, a w chwili sporządzania umowy arbitrażowej przynajmniej jedna ze stron nie miała ani miejsca zamieszkania, ani stałego pobytu w Szwajcarii. Według ustępu 2 art. 176 LDIP strony mogą na piśmie wyłączyć stosowanie LDIP na rzecz regulacji zamieszczonej w szwajcarskim kodeksie postępowania cywilnego (według pierwotnej wersji tego przepisu strony mogły wyłączyć stosowanie LDIP na rzecz regulacji kantonalnych dotyczących arbitrażu). Arbitraż krajowy był uregulowany w Szwajcarii przez przyjętą w dniu 27 marca 1969 r. Międzykantonalną Konwencję Arbitrażową – fr. *Concordat sur l'arbitrage*, niem. *Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit* (do wejścia w życie LDIP akt ten regulował także arbitraż międzynarodowy). Od wejścia w życie dnia 1 stycznia 2011 r. szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego (Code de procédure civil - CPC) z dnia 19 grudnia 2008 r. (RO 2010 1739), arbitraż krajowy jest uregulowany w Szwajcarii w Części 3 (art. 353-399) tego aktu.

¹²W Szwecji arbitraż uregulowany jest w Ustawie Arbitrażowej przyjętej dnia 4 marca 1999 r. - Lag om skiljeförfarande (1999:116) - „SFS.” Nowe prawo weszło w życie 1 kwietnia 1999 r.

¹³W języku angielskim występuje pod nazwą: UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, a w języku francuskim znane jest jako: Loi type de la CNUDCI sur l'arbitrage commercial international. Akt ten został przyjęty przez Komisję Międzynarodowego Prawa Handlowego ONZ (United Nations Commission on International Trade Law) dnia 21 czerwca 1985 r. Zmieniony w dniu 6 lipca 2006 r. Tłumaczenie polskie zob. PPHZ 1992, t 16, s. 122-132.

¹⁴Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Konwencja nowojorska - KN). W Polsce Konwencja ta została ratyfikowana przez Radę Państwa 19 lipca 1961 r. i ogłoszona w Dz.U. z 1962 r., Nr 9, poz. 41.

¹⁵Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym sporządzona w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r. (Konwencja europejska - KE). W Polsce Konwencja ta została ratyfikowana przez Radę Państwa 13 lipca 1964 r. i ogłoszona w Dz.U. z 1964, Nr 40, poz. 270.

Wymaga podkreślenia, że wadliwości wyroku arbitrażowego, które zdaniem danego prawodawcy pozwalają na jego uchylenie (przyczyny/ podstawy uchylenia), są w naturalny sposób związane ze środkiem zaskarżenia (lub środkami) przysługującym w określonym systemie prawnym od orzeczenia arbitrów. Podstawy te bowiem funkcjonują w jego ramach i za jego pomocą są prezentowane sądowi państwowemu, który bada wyrok arbitrażowy. Stąd też badanie podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego musi być poprzedzone wnikliwą analizą środka lub środków zaskarżenia, za pomocą których strona może doprowadzić do wyeliminowania wyroku arbitrażowego.

Należy mieć na względzie, że przyczyny uchylenia orzeczenia arbitrów, które stanowią podstawy skargi o uchylenie w jednym systemie prawnym, mogą w innych krajach funkcjonować jako podstawy innego środka zaskarżenia (np. skargi o wznowienie postępowania) występującego tam obok skargi o uchylenie. W konsekwencji może się okazać, że różnice w zakresie kontroli sprawowanej nad wyrokiem sądu polubownego w badanych systemach prawnych są tylko pozorne, gdyż węższe ujęcie podstaw skargi o uchylenie w porządku prawnym jest zniwelowane na skutek istnienia tam dodatkowego środka zaskarżenia opartego właśnie na podstawach, które odpowiadają (przynajmniej w pewnej części) podstawom skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego występującej w porównywanym systemie prawnym.

Zaprezentowane ujęcie tematu pozwala w sposób najbardziej precyzyjny i czytelny zrealizować podstawowy cel rozprawy doktorskiej, którym jest kompleksowe przedstawienie i omówienie podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego funkcjonujących w wybranych, obcych systemach prawnych oraz środków zaskarżenia, z którymi podstawy te są powiązane.

Dodatkowym celem dysertacji jest zwięzłe przedstawienie modelu uchylenia wyroku sądu polubownego (zwłaszcza podstaw skargi o uchylenie) funkcjonującego w prawie polskim na tle rozwiązań obcych. Celem tych rozważań nie jest jednak szczegółowe omawianie polskich podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego – wykraczałoby to bowiem poza ramy pracy, która z założenia koncentruje się na prawie obcym, ale jedynie wskazanie na ich genezę (z próbą odpowiedzi na pytanie, czy polska regulacja ma charakter oryginalny - rodzimy, czy też została

zapożyczona)¹⁶ oraz na wydobywie podobieństw i różnic w stosunku do rozwiązań zagranicznych.

Rozważania mają dać także odpowiedź na pytanie, czy model podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego przyjęty w badanych obcych systemach prawnych oraz w prawie polskim daje sądowi państwa siedziby arbitrażu prawo do dokonywania *révision au fond*.

Przy pisaniu pracy doktorskiej zastosowano trzy metody badawcze charakterystyczne dla nauk prawnych: dogmatyczną, historyczno-prawną, a przede wszystkim prawnoporównawczą.

Wybór tematu oraz jego ujęcie nakazywało już na wstępie odrzucenie metody empirycznej. Zebranie bowiem kompletnego i rzetelnego materiału badawczego (na podstawie analizy akt sądowych w wielu państwach) byłoby praktycznie niemożliwe. Dla porządku należy wskazać, że we Francji ukazała się publikacja badająca podstawy uchylenia wyroku sądu arbitrażowego na podstawie analizy akt sądowych (głównie orzeczeń Cour d'appel de Paris oraz Cour de cassation) ale ogranicza się ona jedynie do systemu francuskiego. Zob. S. Crépin, *Les sentences arbitrales devant le juge français*, Paris 1995.

Metoda dogmatyczna była główną metodą użytą przy prezentowaniu rozwiązań przyjętych w badanych systemach prawnych. Osiągnięcie zamierzonego celu wymagało dokonania wykładni przepisów regulujących podstawy uchylenia wyroku sądu arbitrażowego, przy uwzględnieniu poglądów formułowanych w doktrynie i orzecznictwie. Pozwoliło to na próbę należytego wyznaczenia zakresu kontroli sprawowanej nad wyrokiem sądu polubownego w poszczególnych systemach prawnych oraz udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy istniejące regulacje dają sądowi państwa siedziby arbitrażu prawo do dokonywania *révision au fond*.

Metodą historyczno-prawną posłużono się w pracy w ograniczonym zakresie. Została ona zastosowana dla ukazania kierunku zmian zachodzących w obcych

¹⁶Stąd też polskie podstawy uchylenia wyroku sądu arbitrażowego zostały omówione w świetle zmian, którym podlegała ta instytucja począwszy od regulacji państw zaborczych obowiązujących na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. (według ustaw procesowych państw zaborczych: rosyjskiej z 1864 r., niemieckiej z 1877 r., austriackiej z 1895 r. oraz węgierskiej z 1911 r.) przez jej uregulowanie w pierwszym polskim k.p.c., następnie w k.p.c. z 1964 r. w pierwotnej wersji aż do stanu prawnego wprowadzonego ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. oraz późniejszymi zmianami dokonanymi w Części Piątej k.p.c.

przepisach arbitrażowych. Zabieg ten miał na celu przyjrzenie się tendencjom występującym za granicą przy tworzeniu nowych regulacji arbitrażowych, zwłaszcza modyfikacji rozwiązań dotyczących kontroli sprawowanej nad orzeczeniami sądu polubownego (np. przez wprowadzenie możliwości umownego wyłączenia przez strony skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego). W Rozdziale III. pracy metoda ta została zastosowana w większym zakresie; została bowiem wykorzystana dla zaprezentowania genezy podstaw polskiej skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz odpowiedzi na pytanie, czy polska regulacja ma charakter oryginalny.

Metoda prawnoporównawcza była główną metodą użytą w pracy doktorskiej. Jej zastosowanie było logiczną konsekwencją wyboru takiego, a nie innego tematu dysertacji oraz przyjętego modelu prezentacji wybranych zagadnień. Szczególną rolę metoda ta odegrała w Rozdziale III., gdzie pozwoliła odpowiedzieć na pytanie, czy wprowadzone w polskim k.p.c. przyczyny umożliwiające uchylenie wyroku sądu arbitrażowego (podstawy uchylenia) odpowiadają tendencjom występującym w tym zakresie w badanych, obcych systemach prawnych.

Na marginesie zauważyć można, że na znaczenie badań prawnoporównawczych w arbitrażu już przed wielu laty zwrócił uwagę wybitny francuski komparatysta René David. Autor ten pisał: „Jednak zainteresowanie prawoznawstwem porównawczym nie jest i nie powinno być zainteresowaniem wyłącznie praktycznym. Podobnie jak studia historyczne, których są naturalnym uzupełnieniem, studia komparatystyczne mogą nam pomóc do lepszego zrozumienia naszych własnych instytucji, do wykrywania inspirujących je idei, oraz – dzięki lepszej znajomości nas samych, które nam dają – do wysuwania sugestii co do ulepszenia i lepszego stosowania norm naszego prawa.”¹⁷

¹⁷Zob. R. David, *Sądownictwo polubowne (arbitraż) a prawoznawstwo porównawcze*, Studia et Documenta PIHZ 1960, z. 28, s. 11. Tłumaczenie na język polski S. Wyroba. Artykuł zamieszczony pierwotnie w *Revue international de droit comparé* 1959, nr 1. Tytuł oryginalny „*Arbitrage et Droit comparé*.”

3. Struktura pracy

Zgodnie z przedstawionymi założeniami praca została podzielona na uwagi wprowadzające, trzy rozdziały oraz podsumowanie (uwagi końcowe).

W Rozdziale I. została omówiona problematyka zaskarżalności wyroku sądu arbitrażowego. W rozdziale tym rozważono wszystkie środki zaskarżenia przewidziane od orzeczenia arbitrów występujące w wybranych, obcych systemach prawnych; nie wyłączając środków rozpoznawanych przez sąd polubowny wyższej instancji oraz instrumentów procesowych niebędących środkami zaskarżenia, ale zmierzających także do usunięcia określonych wadliwości wyroku sądu polubownego.

W Rozdziale II. - stanowiącym zasadniczą część pracy, na podstawie wybranych, obcych systemów prawnych, zostały szczegółowo omówione podstawy skargi o uchylenie, ich klasyfikacja, sposób przedstawiania sądowi państwowemu oraz wpływ zachowania się stron na możliwość ich powoływania w postępowaniu wywołanym wniesieniem środka zaskarżenia. W założeniu ta część pracy ma nie tylko przedstawić kompleksowo problematykę podstaw skargi o uchylenie i możliwe do przyjęcia modele teoretyczne tej instytucji, ale przede wszystkim ma pokazać konsekwencje przyjętego rozwiązania na zakres kontroli sprawowanej przez sąd państwowy nad wyrokiem arbitrażowym.

Rozdział III. zawiera zwięzłe omówienie modelu uchylenia wyroku sądu arbitrażowego przyjętego w prawie polskim na tle wybranych, obcych systemów prawnych. Punktem wyjścia jest geneza rozwiązań w tej materii funkcjonujących w prawie polskim, następnie ich porównanie do rozwiązań obcych z uwagami *de lege ferenda* i zakończenie w postaci przedstawienia znaczenia i podziału podstaw polskiej skargi o uchylenie. Celem tego rozdziału jest udzielenie odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania: 1) W jakim zakresie model podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego przyjęty w Polsce ma charakter oryginalny, a w jakim stanowi powtórzenie rozwiązań obcych?; 2) Czy przyjęte w Polsce przyczyny umożliwiające uchylenie wyroku sądu arbitrażowego (podstawy uchylenia) odpowiadają tendencjom występującym w tym zakresie w badanych obcych systemach prawnych?

W uwagach końcowych dokonano podsumowania przeprowadzonych rozważań oraz podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy model podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego przyjęty w badanych systemach prawnych daje sądowi państwa siedziby arbitrażu prawo do dokonywania *révision au fond*.

4. Wybrane wnioski pracy

1) Arbitraż zarówno krajowy, jak i międzynarodowy, mimo licznych wątpliwości i zastrzeżeń podnoszonych zarówno przez przedstawicieli doktryny, jak i praktyków nadal pozostaje liczącym się, alternatywnym wobec państwowego wymiaru sprawiedliwości sposobem rozstrzygania sporów. Badania przeprowadzone na podstawie wybranych, obcych systemów prawnych dowodzą, że sądownictwo polubowne cały czas podlega modyfikacjom, czego wyrazem są nowe regulacje arbitrażowe wprowadzone ostatnio w wielu krajach (np. Francji, Belgii, Holandii).

Zmiany w przepisach arbitrażowych, zwłaszcza te dokonane w krajach, w których arbitraż funkcjonuje z powodzeniem od wielu lat, pokazują z jednej strony na tendencje do pewnej unifikacji – przez kopiowanie niektórych postanowień przyjętych w prawie modelowy UNCITRAL z 1985 r., z drugiej na zachowanie własnych, tradycyjnych rozwiązań obowiązujących przez lata w danym systemie prawnym. Elementem tradycyjnym dla pewnych systemów prawnych jest przykładowo pozostanie przy dualistycznej koncepcji arbitrażu – z utrzymaniem odmiennych regulacji dla arbitrażu krajowego i międzynarodowego (np. w Szwajcarii i we Francji).

Mimo zmian zachodzących w regulacjach arbitrażowych w poszczególnych krajach można wskazać na pewne założenia, które są dla tych reform wspólne i w zasadzie nie są kwestionowane. Jednym z takich założeń jest przyjęcie, że wyrok arbitrażowy, mimo istniejących mechanizmów, które pozwalają na usunięcie określonych wad (np. w drodze postępowania rektyfikacyjnego, kontroli orzeczenia wydanego w ramach stałej instytucji arbitrażowej przez jej organy, czy wreszcie w drodze odwołania się od wyroku do sądu polubownego II instancji) musi podlegać jakiejś kontroli państwa. Zwłaszcza takiej kontroli, która w drodze zastosowania środka (środków) zaskarżenia – rozumianego, jako instrument procesowy dostępny dla stron arbitrażu oraz niekiedy innych podmiotów, umożliwi całkowitą eliminację wyroku sądu polubownego z obrotu prawnego danego państwa.

Przekonanie takie potwierdza zwłaszcza nieudany eksperyment wprowadzony w 1985 r. w Belgii (Loi Storme), który wyłączał jakąkolwiek możliwość zaskarżenia orzeczenia sądu polubownego wydanego między stronami będącymi w rozumieniu prawa belgijskiego obcokrajowcami. To dyskusyjne rozwiązanie (od początku szeroko krytykowane) spowodowało przeciwny do zamierzonego efekt – wycofanie się licznych arbitraży międzynarodowych z terytorium Belgii i już w 1998 r. zostało odrzucone.

2) Badania komparatystyczne pokazują, że chociaż w niektórych krajach istnieje możliwość (w pewnych przypadkach) umownego wyłączenia zasadniczego środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego - skargi o jego uchylenie wnoszonej do sądu państwowego (np. w Belgii, Holandii, Szwecji, Szwajcarii, czy Francji), to strony rzadko korzystają z tego uprawnienia, a orzecznictwo szwajcarskiego Trybunału Federalnego (kraju w którym rozwiązanie to funkcjonuje od 30 lat) zwykle wykazujące bardzo liberalne podejście do arbitrażu, w tej materii pozostaje restrykcyjne. Według tego Sądu zrzeczenie się prawa do zaskarżenia wyroku sądu polubownego będzie skuteczne tylko, o ile zgodna wola stron została wyrażona w sposób jasny, precyzyjny i niebudzący wątpliwości.

Na marginesie należy dodać, że taka umowa stron, mocą której rezygnują one z możliwości uchylenia wyroku sądu polubownego nie oznacza wcale, że orzeczenie arbitrażowe pozostanie poza jakąkolwiek kontrolą państwa siedziby arbitrażu. W takim przypadku wyrok sądu polubownego podlega kontroli w ramach postępowania homologacyjnego, które *de facto* przybierze postać substytutu postępowania wywołanego wniesieniem środka zaskarżenia.

3) We wszystkich z badanych systemów prawnych podstawowym środkiem zaskarżenia przysługującym od wyroku sądu polubownego pozostaje nadal skarga o jego uchylenie. Z drugiej strony, analiza ostatnich reform prawa arbitrażowego dokonanych w tych państwach nie ujawnia, aby rezygnowały one z tradycyjnych środków zaskarżenia funkcjonujących tam obok skargi o uchylenie. Wymaga jednak podkreślenia, że poza arbitrażową skargą restytucyjną, która występuje w kilku krajach (np. we Francji, Holandii, Szwajcarii), inne środki zaskarżenia mają charakter raczej lokalny i nie są znane poza jednym systemem prawnym (np. *appeal on point of law* w Anglii, apelacja i opozycja osoby trzeciej we Francji, wniosek o stwierdzenie, że wyrok sądu polubownego jest nieważny z mocy prawa w Szwecji).

4) Ostatnie reformy przepisów arbitrażowych za granicą dowodzą stopniowego upowszechniania się instytucji remisji, która stanowi niejako uzupełnienie regulacji skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Remisję można scharakteryzować, jako instrument funkcjonalnie związany ze środkiem zaskarżenia przysługującym od wyroku sądu polubownego, który umożliwia w razie zaskarżenia orzeczenia arbitrów do sądu państwowego zwrócenie im wyroku do ponownego rozważenia celem usunięcia podstaw do jego uchylenia. W konsekwencji, gdy zabieg ten się powiedzie, wyrok arbitrażowy nie zostanie uchylony. Pierwotnie instytucja ta występowała jedynie w prawie arbitrażowym krajów anglosaskich (wyjątek stanowiła tylko Szwajcaria, w której remisja została wprowadzona już w Konkordacie Arbitrażowym z 1969 r.), ale wprowadzenie tego modelu teoretycznego w art. 34 ust. 4 Prawa modelowego sprawiło, że remisja zyskała na popularności. Obok Anglii i po części Szwajcarii obecnie remisja znana jest także w prawie niemieckim, belgijskim, holenderskim i polskim.

5) Nie budzi wątpliwości, że najistotniejszym elementem każdego środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego - decydującym o jego charakterze są podstawy zaskarżenia. Ponieważ w arbitrażu mamy do czynienia zwykle ze środkiem/ środkami zaskarżenia o charakterze kasatoryjnym (zasadniczym środkiem jest skarga o uchylenie) przez podstawy te należy rozumieć przyczyny, z powodu których kwestionowane orzeczenie arbitrów może być uchylone.

Przyczyny uchylenia wyroku sądu polubownego stanowią jeden z najważniejszych instrumentów, pozwalających ocenić regulację arbitrażową przyjętą w danym systemie prawnym. Wnikliwa ich analiza służy nie tylko ustaleniu zakresu kontroli sądu państwowego sprawowanej nad wyrokiem arbitrów, ale także pośrednio ułatwia poznanie, jakie jest nastawienie danego państwa do sądownictwa polubownego. Ocena ta ma z kolei niebagatelne znaczenia dla dokonania przez strony wyboru konkretnego kraju, jako siedziby arbitrażu.

Na zakres kontroli sprawowanej przez sąd państwowy nad wyrokiem arbitrażowym wpływ ma nie tylko liczba podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego oraz ich literalne brzmienie, ale także sposób ich interpretacji przyjmowany w judykaturze danego państwa. Dokonywanie ścisłej wykładni sprawia, że nawet przy stosunkowo szerokim ujęciu podstaw środka zaskarżenia kontrola sądu państwowego nad orzeczeniem arbitrów jest ograniczona.

6) Analiza badanych systemów prawnych potwierdza, że w regulacjach arbitrażowych przyjętych w Europie ustawodawca wprowadza zamknięty katalog podstaw uchylenia wyroku arbitrażowego. Tym samym na starym kontynencie w żadnym państwie nie jest kwestionowana zasada, że wyrok sądu polubownego może zostać wzruszony tylko z przyczyn wyraźnie określonych w ustawie. Doznaje ona natomiast ograniczeń w Stanach Zjednoczonych, gdzie judykatura niektórych sądów amerykańskich doprowadziła do wykształcenia niewynikających z ustawy, dodatkowych podstaw pozwalających uchylić orzeczenie arbitrażowe (ang. *nonstatutory grounds*).

7) We wszystkich regulacjach arbitrażowych przepisy dotyczące środków zaskarżenia mają charakter imperatywny (*ordre public*). Wyłącza to w zasadzie możliwość ich modyfikacji wolą stron i tym samym nie pozwala na kreowanie nowego – nieznanego ustawie środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego, ani dokonywania jakichkolwiek zmian w podstawach uchylenia takiego orzeczenia. Innymi słowy strony nie są uprawnione do przyjmowania w drodze umowy nowych – nieznanych ustawie procesowej podstaw, czy też przeciwnie do rezygnacji z niektórych z nich.

8) W większości systemów prawnych podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego są takie same dla wszystkich orzeczeń rozstrzygających spór co do meritum. Wyjątkiem są jedynie te kraje, w których przyjmuje się dualistyczną koncepcję arbitrażu. Sytuacja taka występuje we Francji i w Szwajcarii, gdzie podstawy skargi różnią się w zależności od tego, czy środek zaskarżenia dotyczy wyroku wydanego w arbitrażu krajowym, czy międzynarodowym. Bardzo rzadko zdarza się (np. w prawie austriackim), aby obok podstaw skargi o uchylenie mających ogólne zastosowania wprowadzano dodatkowe przyczyny mogące doprowadzić do wzruszenia orzeczenia arbitrów, gdy zostało ono wydane w arbitrażu z udziałem pewnej kategorii podmiotów (np. konsumentów). Tylko w jednym z badanych systemów prawnych – w Holandii ustawodawca ograniczył z kolei możliwość powołania przyczyn uchylenia w zależności od rodzaju orzeczenia arbitrów, które podlega zaskarżeniu (w przypadku wyroku arbitrażowego wydanego na podstawie ugody stron).

9) Gdy chodzi o podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, to istotną rolę odgrywa koncepcja znana z Prawa modelowego i Konwencji nowojorskiej, przyjęta w Austrii, Belgii, Niemczech i z pewnymi modyfikacjami w

Szwecji, że z wyjątkiem tych podstaw skargi o uchylenie, które zgodnie z ustawą sąd państwowy bierze pod uwagę z urzędu, pozostałe przyczyny uchylenia muszą zostać w skardze precyzyjnie powołane i uzasadnione przez skarżącego. Wymaga się tym samym od strony, aby skonkretyzowała i powołała tego rodzaju podstawy uchylenia wnosząc środek zaskarżenia i jest to warunkiem niezbędnym do ich rozpoznania przez sąd państwowy.

10) Porównując przepisy odnoszące się do uchylania wyroku sądu polubownego w różnych systemach prawnych oraz biorąc pod uwagę zmiany, które w nich zachodziły na przestrzeni lat można pokusić się o stwierdzenie, że zasadniczo przyczyny umożliwiające podważenie wyroku arbitrażowego stanowią (w swoich głównych założeniach) pewien niezmienny katalog wypracowany jeszcze w XIX wieku. Mimo licznych reform prawa arbitrażowego dokonanych we wszystkich badanych systemach prawnych w ciągu ostatnich 40 lat, nie było w odniesieniu do podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego zmian rewolucyjnych.

11) We wszystkich badanych regulacjach arbitrażowych, co do zasady, zakres kontroli sprawowanej nad wyrokiem arbitrażowym jest zbliżony. Można także wskazać, na takie podstawy uchylenia, które chociaż inaczej ujęte i związane z różnymi środkami zaskarżenia, są wspólne dla każdego z analizowanych systemów prawnych. Należą do nich przede wszystkim podstawy umożliwiające sankcjonowanie: 1) braku umownej podstawy właściwości sądu polubownego, 2) pozbawienie strony prawa do przedstawienia swojej sprawy – prawa do obrony, 3) naruszenia szeroko rozumianej woli stron co do składu sądu polubownego oraz reguł postępowania arbitrażowego, 4) sprzeczność wyroku z porządkiem publicznym. W tym ujęciu kluczowe jest zwłaszcza funkcjonowanie w ramach podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego klauzuli *ordre public*, która w części systemów prawnych pochłania takie wady orzeczenia, które w innych państwach są sankcjonowane w drodze samodzielnych, wyodrębnionych podstaw (np. brak arbitrażowości sporu, uzyskanie wyroku w drodze przestępstwa).

12) Różnice w ujęciu podstaw uchylenia w badanych systemach prawnych powodują, że w praktyce trudno jest dokonać klasyfikacji przyczyn mogących doprowadzić do uchylenia wyroku sądu polubownego. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, że w systemach prawnych, w których funkcjonuje więcej niż jeden środek zaskarżenia o charakterze kasatoryjnym (np. we Francji, Szwajcarii) przyczyny uchylenia wyroku arbitrażowego mogą występować w kilku środkach.

W doktrynie zaproponowano wiele klasyfikacji podstaw uchylenia; za każdą z nich stoją określone argumenty. Za najbardziej czytelny został uznany i tym samym przyjęty w pracy trójpodział podstaw. Według zaakceptowanego modelu przyczyny pozwalające wzruszyć orzeczenie arbitrow zostało podzielone na następujące grupy: 1) dotyczące braku właściwości sądu polubownego; 2) odnoszące się do szeroko pojętych wadliwości postępowania arbitrażowego; 3) powodujące naruszenie klauzuli porządku publicznego.

13) Obecnie nie wywołuje już sporu, że nawet wystąpienie wad, które objęte są podstawami uchylenia wyroku sądu arbitrażowego nie musi prowadzić do eliminacji orzeczenia. W doktrynie arbitrażowej powszechnie przyjmuje się bowiem, że postawa stron w postępowaniu przed sądem polubownym (także na etapie wyboru składu orzekającego) może prowadzić do utraty możliwości powoływania określonych zarzutów mieszczących się w ramach podstaw środka zaskarżenia przysługującego od wyroku arbitrażowego. Koncepcja ta określana najczęściej jako zasada „*non concedit venire contra factum proprium*” (inaczej prekluzji), choć nie zawsze jednakowo pojmowana najczęściej sprowadza się do uznania, że strona, która miała świadomość określonych uchybień zaistniałych w postępowaniu arbitrażowym i nie zgłosiła ich niezwłocznie, traci prawo powoływania się na nie w ramach tego postępowania oraz w postępowaniu postarbitrażowym (zwłaszcza ze skargi o uchylenie). Wymaga zauważenia, że chociaż reguła ta jest w zasadzie wszędzie akceptowana, nie zawsze znajduje swój normatywny wyraz w treści przepisów.

14) Analiza podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego dowodzi, że we wszystkich badanych regulacjach arbitrażowych (należących zarówno do systemu germańskiego, romańskiego i anglosaskiego), przynajmniej gdy chodzi o skargę o uchylenie,¹⁸ obowiązuje zasada zakazu *révision au fond* wyroku arbitrażowego.¹⁹

¹⁸Pamiętać należy, że w prawie angielskim funkcjonuje szczególnie środek zaskarżenia – *Appeal on Point of Law* (apelacja od zastosowanego przez arbitrow prawa).

¹⁹Pojęcie „*révision au fond*” jest niekiedy różnie rozumiane. Aby prawidłowo oddać jego znaczenie należy odwołać się do źródeł. Termin ten wywodzi się z prawa francuskiego i został ukształtowany w związku z wprowadzaniem do francuskiego porządku prawnego (z nadawaniem *exequatur*) zagranicznych wyroków sądów państwowych. Już w pierwszej połowie XIX wieku francuski Cour de cassation (w licznych orzeczeniach zapadłych m.in. w latach: 1819, 1839, 1843, 1846), odwołując się do odpowiednich przepisów Code civil i Code de procédure civile, przyjął zasadę, że przy nadawaniu we Francji *exequatur* wyrokowi sądu państwa obcego, orzeczenie to może zostać poddane rewizji (fr. *révision*). Rewizja ta, dokonywana przez sąd *exequatur*, polegała w rzeczywistości na powtórnym zbadaniu całego materiału faktycznego i wszystkich kwestii prawnych poddanych poprzednio pod osąd sądu zagranicznego, tak jakby ten sąd zagraniczny w ogóle ich nie rozpoznał. Celem tej rewizji (odnosiła się ona zarówno do formy, jak i treści orzeczenia zagranicznego) było zatem

Jedynym wyjątkiem jest prawo szwajcarskie, które w przypadku arbitrażu krajowego dopuszcza badanie, czy rozstrzygnięcie zamieszczone w orzeczeniu arbitrów nie jest arbitralne (dowolne) - art. 393 lit. e) szwajcarskiego CPC.

Zasada zakazu *révision au fond* nie została co prawda zapisana *expressis verbis* w żadnym z państw, ale jej funkcjonowanie opiera się na takim, a nie innym ukształtowaniu podstaw uchylenia oraz ich wykładni dokonywanej przez sądy krajowe. Żadna z przejranych przyczyn uchylenia wyroku arbitrażowego nie daje bowiem sądowi państwowemu prawa do badania ustaleń faktycznych będących podstawą rozstrzygnięcia przez arbitrów o meritum sporu, nie pozwala na polemikę z oceną dowodów dokonaną w postępowaniu arbitrażowym oraz na kwestionowanie poprawności zastosowanego prawa materialnego, czy też jego wykładni. Nigdy kontrola sprawowana nad wyrokiem sądu polubownego przez odwołanie się do podstaw uchylenia nie przybiera zatem postaci kontroli instancyjnej charakterystycznej dla orzeczeń sądów państwowych.

Doktryna i judykatura przyjmują przy tym zgodnie, że błędne rozpoznanie sporu nie może w żadnym przypadku samo w sobie być przyczyną uchylenia wyroku sądu polubownego. Przeciwnie panuje powszechne przekonanie, że arbitrzy mają prawo się pomylić, w tym sensie, że rozpoznają sprawę inaczej, niż zrobiłby to sąd państwowy, gdyby to on orzekał.

ustalenie, czy istnieje doskonała tożsamość między rozstrzygnięciem wydanym przez państwowy sąd zagraniczny a orzeczeniem, które wydałby w tych samych okolicznościach sąd francuski, gdyby rozpoznawał sprawę. W konsekwencji postępowanie w przedmiocie nadania *exequatur* dla stron nie różniło się zasadniczo od postępowania apelacyjnego; w postępowaniu tym dochodziło do ponownego ustalania stanu faktycznego i podstawy prawnej przyjętej przez sąd państwa obcego. Zasada rewizji dotycząca zagranicznych orzeczeń sądów państwowych została ostatecznie i generalnie odrzucona (stwierdzono wyraźnie, że badanie nie może prowadzić do *révision au fond*) przez Cour de cassation (Première chambre civile) w orzeczeniu z dnia 7 stycznia 1964 r. w sprawie *Munzer* (Journal du droit international 1964, s. 302, z omówieniem B. Goldman'a; Revue critique de droit international privé 1964, s. 344, z omówieniem H. Battifol). Na marginesie należy zauważyć, że zasada rewizji nie dotyczyła zagranicznych wyroków arbitrażowych. Wynikało to jednak nie tyle z przychylnego podejścia do arbitrażu, ale było jedynie logiczną konsekwencją panującego w owym czasie (gdy koncepcja rewizji została stworzona) powszechnego przekonania, że wyrok sądu polubownego ma charakter umowny. Zob. L. Ch. Delanoy, *Le contrôle de l'ordre public au fond par le juge de l'annulation: trois constats, trois propositions*, Revue de l'arbitrage 2007, s. 195-200 oraz cytowane tam orzecznictwo i wypowiedzi doktryny. Szerzej na temat systemu rewizji przy nadawaniu zagranicznym wyrokom sądów państwowych *exequatur* zob. np. H. Battifol, *Traité élémentaire de droit international privé*, Paris 1949, s. 784-792; D. Alexandre, *Les pouvoirs du juge de l'exequatur*, Paris 1970, s. 21-50. Zob. także: H. Battifol, P. Lagarde, *Droit international privé*, Tome II, Septième édition, Paris 1983, s. 593-595; P. Mayer, V. Heuzé, *Droit international privé*, 9. éd., Paris 2007, s. 267-271; M.L. Niboyet, G. de Geouffre de La Pradelle, *Droit international privé*, 2e éd. Paris 2009, s. 548-549; B. Audit, *Droit international privé*, 5. éd., Paris 2008, s. 384-386. Na temat obowiązywania zasady zakazu *révision au fond* wyroków arbitrażowych zobacz zamiast wielu V. Chantebout, *Le principe de non révision au fond des sentences arbitrales*, maszynopis rozprawy doktorskiej obronionej dnia 6 kwietnia 2007 r. na Uniwersytecie Pantheon-Assas (Paris II).

Zasady tej nie narusza możliwość kwestionowania przez sąd państwowy ustaleń faktycznych i oceny prawnej dokonanej przez arbitrów, gdy chodzi o przesądzenie, czy istniała umowna podstawa właściwości sądu polubownego (czy strony wiązała ważna umowa arbitrażowa). Ustalenia te nie dotyczą bowiem w żaden sposób rozstrzygnięcia sporu co do meritum (tego co było przedmiotem postępowania arbitrażowego).

15) Na tle regulacji obcych, model uchylenia wyroku arbitrażowego i podstawy skargi o uchylenie przyjęty w Polsce w 2005 r. należy – co do zasady uznać za prawidłowy. Wykazuje on duże podobieństwo do regulacji funkcjonujących w krajach o zbliżonej tradycji prawnej (np. Niemcy, Austria) i przede wszystkim do Prawa modelowego, na którym polska regulacja z 2005 r. była wzorowana. Poza pewnymi wyjątkami, zasadniczo katalog podstaw, umożliwiających wzruszenie orzeczenia arbitrów od czasów przedwojennego k.p.c. do dnia dzisiejszego, nie uległ radykalnej zmianie.

Konstrukcja podstaw polskiej skargi o uchylenie opiera się na akceptowanym i powszechnie przyjmowanym w Europie założeniu, że przyczyny umożliwiające wzruszenie orzeczenia arbitrów zostały wyliczone w ustawie enumeratywnie i nie mogą być w żaden sposób modyfikowane wolą stron. Model polski nawiązuje przy tym do tych założeń funkcjonujących za granicą (np. Niemcy), które wprowadzają tylko jeden środek zaskarżenia przysługujący od wyroku sądu polubownego i jednocześnie uniemożliwiają stronom jego umowne wyłączenie.

Analiza podstaw polskiej skargi o uchylenie prowadzi do wniosku, że wzorem wszystkich badanych systemów prawnych, także w Polsce obowiązuje zasada zakazu *révision au fond*. Zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze nie budziło i nie budzi wątpliwości, że podstawy naszej skargi o uchylenie nie umożliwiają sądowi państwowemu badania, czy arbitrzy należycie rozstrzygnęli sprawę pod względem faktycznym i prawnym. Przyjmuje się przy tym zdecydowanie, że postępowanie wywołane wniesieniem skargi o uchylenie nie prowadzi nigdy do merytorycznego rozpoznania sporu między stronami postępowania arbitrażowego.

Pewne wątpliwości może wywoływać jedynie brzmienie dodanej w 2016 r. ostatniej podstawy skargi o uchylenie (art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.), która jest rozwiązaniem całkowicie nowym (nie występowała wcześniej w prawie polskim) i nie ma swojego odpowiednika ani w Prawie modelowym, ani w żadnym z badanych, obcych systemów prawnych. Z tego względu nie była ona przedmiotem pogłębionej

analizy w doktrynie, a brak jakiegokolwiek orzecznictwa w tej materii (zwłaszcza Sądu Najwyższego) uniemożliwia na tym etapie przesądzenia, jak podstawa ta będzie funkcjonowała w praktyce.